

KAKO SE HANIBAL LUCIĆ »RAZBIJAO«

Rafo Bogišić

Ima jedan trenutak u životu Hanibala Lucića (1485—1553) koji zaslužuje najveću pozornost. Mislim da je riječ o događaju prvorazredne važnosti. Bio je to trenutak kad je Lucić u zrelijoj svojoj dobi, i u jednoj iznimnoj prigodi (riječ je o kugi koja je vladala Hvarom 1519. g.),¹ našavši se sam u kući i bez dodira s vanjskim svijetom, pregledavao svoje mladenačke rukopise pa pri tome vršio izbor i odlučivao koje će pjesme sačuvati i objaviti, a koje će uništiti. Posao mu je uvelike olakšala činjenica što je od vremena nastanka pjesama do trenutka kad je vršio selekciju bio prošao veći vremenski period, pa je bio u mogućnosti da se hladno i kritički odnosi prema svojim proizvodima, tj. da ih promatra kao da nije riječ o njegovim vlastitim pjesmama. Istovremeno Lucić je bio u godinama kad je posjedovao u punini razvijen osobni pjesnički kriterij. Ipak, posao selekcije vlastitih mladenačkih proizvoda Lucić nije obavio bez poteškoća. Štoviše, pri tom odabiru nastali su za pjesnika veliki problemi. Lucić se ozbiljno uznemirio pa o tome i piše. Čini to u pismu-posveti svom prijatelju Jerolimu Martinčiću.

Problemi i uznemirenost nastali su u trenutku kad je pregledavajući svoje stare rukopise naišao na svoj mladenački prijevod Ovidijeve heroide »Pariž Eleni« (Epistola XVI. Paris Helenaë). Rukovođen razvijenim estetskim kriterijem zrela čovjeka Lucić je mnoge svoje mladenačke

pjesme bez oklijevanja uništio, ali je uzevši u ruke svoj mladenački prijevod Ovidija počeo razmišljati i na kraju ga je poštedito. Među malim brojem mladenačkih svojih pjesama koje nije uništio nalazi se i taj Ovidijev prijevod.

Stvar se međutim time nije završila. Trenutkom kad je Lucić svoj mladenački prijevod odlučio spasiti od vatre problem nije bio riješen. Naprotiv, moglo bi se reći, da je problem tada tek počeo. O svom postupku Lucić je i dalje razmišljao. Podsjećanjem na svoj mladenački pjesnički proizvod i pitanjem, hoće li ga objaviti ili uništiti, Lucić se bio ozbiljno uznemirio. Rodio se jedan ozbiljni problem, u Lucićevoj psihi nastala je ozbiljna dilema. Kao što znamo, pobijedila je ideja da se prijevod sačuva, ali je upravo ta ideja izazvala i stanoviti obračun, onaj koji je došao kao posljedica rađanja problema i dileme. O tome svom intimnom razmišljanju i osobnom svom obračunu piše prijatelju Martinčiću objašnjavajući mu zašto s mnogim drugim svojim mladenačkim pjesmama nije uništio i prijevod Ovidijeve pjesme.

Hanibal Lucić nije bio jedini pjesnik iz hrvatske književne prošlosti koji je uništavao svoje pjesme. Činili su to i drugi. Nisu samo objektivne okolnosti (teški uvjeti tiskanja, gubljenje rukopisa i sl.) krive što danas od mnogih starih hrvatskih autora imamo sačuvan samo jedan dio njihova stvaranja. Po svemu se čini da cjelokupni mladenački rad dvaju Lucićevih uglednih suvremenika: Petra Hektorovića (1487—1572)² i Mavra Vetranovića (1482—1576) nije slučajno izgubljen.³ Imamo dovoljno indicija da pomislimo kako su svoje mladenačke pjesme i ova dva pjesnika, kao i Lucić, sami uništili. Ako to, možda, i nisu sami učinili, nisu o njima kao o drugim svojim, kasnijim, djelima vodili brigu. Svoje mladenačke pjesme smatrali su dijelom mladenačkih grijeha i zabluda, nisu ih prepisivali, čuvali i »priređivali« kao svoja kasnija djela. Isto tako nije nimalo vjerojatno da je kanconijer Marina Držića (1508—1567) sadržavao samo onih 20-tak pjesama koje je objavio zajedno sa svojim pastoralama u Mlecima 1551. Poznato je, također, da su svoje pjesme uništavali i pjesnici kasnijih generacija.⁴

Zašto su stari hrvatski pjesnici uništavali svoje pjesme?

Dva su razloga na koje treba pomišljati, a koje pjesnici, neposredno ili posredno, i sami spominju. Obadva razloga, posredno u obrazloženju, navode se i u spomenutom pismu Hanibala Lucića, iako je Lucić svoje mladenačke pjesme »potušio« zbog prvog razloga, zbog razvijenog vlastitog kritičko-estetskog stava. Za drugi, idejni razlog doznat

ćemo u Lucića posrednim putem, u trenutku kad bude, kako se u prvih činilima činilo, obavio posao selekcije.

Lucićevo pismo jedino je mjesto u kojemu neki hrvatski renesansni pisac otvoreno piše o svom postupku odabira i opredjeljenja. Lucić to čini u jednoj prijelomnoj epohi i zbog toga je Lucićevo pismo u kojemu govori o svom postupku dokument od prvorazredne važnosti. To je dragocjeni podatak iz povijesti rađanja i zrenja hrvatske renesansne književnosti i općenito hrvatske renesansne kulture. To pismo zaslužuje iznimnu pozornost i treba ga navesti u cijelosti. Evo što piše Hernalis Lucić:

Jeronimu Martinčiću pozdravljenje.

Budući me, moj poštovani Jeronime, od razlika dilovanja odvratilo strah segalitijske kužne nemoći i radi njega u kući stojeći zatvoren, sam sebe, kako bolje mogah, razlikih knjig ter pisam privraćanjem razgovorih i onih dopokom koja bihu u zapušćene shrane nepomnjivo zavaržena. Mev kojimi došadši mi na ruku nikolika moja davnjena od pisni našega jezika skladanja, i kakono jure ne moja razgledavši jih i pogardivši, odvargoh malo ne sva. Nu mev ine namirih se na onu bludnu knjigu koju izvarsni pisnivač Ovidij mnogo hitro od strane Pariževe izmisli, kako prem onada Eleni poslanu kada no ju od muža himbeno odmarivši odvede, koju je istu knjigu z latinske odiće svukši u našu harvacku nikoliko jur vrimena bih priobukal i nikako mi se ne učini da je sasvim pogarjenja dostojna (morebit zatoj) što u njoj ništore moga ne biše nego sama taj priobuka; a što no samo sobom jest lipo, u što ho'đa obučeš grubo sasvim biti ne more. S drugu stranu kakono ista taj Elena bila jest (ako je pismom virovati) izvarsno lipa i uljudna dali bludna i nepoštena, takova mi se uzamni da je i taj knjiga u mnogo lipo složenih besidah grube nauke kâ uzdarži. Toga se cića u sebi razbijah hoću li ju dati nadvor ali sasvim potušiti. Razmislih dopokom da ne inako svakoj ženi kâ hoće da poštenje svoje ubrani nego kako i onomu kî hoće grad sagraditi, potribno jest znati sve pute i načine kojimi bi mogli neprijatelji podarvati ga za neka umi sve tej pute i načine zapričiti. Videći ja, dake, da u toj knjižici svi himbeni ti načini s mnogom hitrostju izmišljeni nahode se, odlučih svaršeno ne daržati veće sakrivenu ni nju ni ostale od takova razloga moje, kakove-takove, pismi odavna složene. Nu komu bih jih ufanije oporučil mimo tebe ne nahodim nikogare, ti bo me si na toj potaknuo, i znam da jih ćeš ka-

kono sarčeni i davnjeni prijatelj moj prijati ljubaznivo i kakono svakojacih kriposnih pun naukov, ako bi u čem lihale, priurešiti i prinačiniti, i kakono mnogo scinjen ne samo mev tvojimi miščani da i mev tujimi od svake protivščine obraniti. Evo ti jih dake poklanjam kako za zaklad i za spomenu moje velike s tobom prijazni; a ti, ako ti se vidi, izvedi jih nadvor, zač uzdam se da od nikogar neće biti pogarjene ako od tebe pohvaljene budu, komu se mnogo vele priporučujem. Budi zdrav.⁵

U prvi mah sve što se je dogodilo, jednostavno je, razumljivo i obično. A ipak nije tako. Priča Hanibala Lucića višesložna je, znakovita i zanimljiva. Treba je zbog toga obnoviti i odrediti. Treba pažljivo uočiti razloge Lucićeve dileme, treba dileme uočiti u kontekstu vremena i sredine i s najvećom pažnjom odrediti značenje i kvalitet Lucićevih stavova i kriterija.

Estetski i idejni kriterij međusobno su se bili približili već u poetici humanizma i predstavljali dvije strane jedinstvenog doživljaja. Iako je riječ o različitim kategorijama, doživljaj lijepoga i potreba odgojnog djelovanja u književnosti dopunjali su se i u književnosti renesanse. Nije to bilo jedinstveno u svim vrstama, ali općenito govoreći renesansna književnost je u tom pogledu naslijedila jedinstveni koncept poetike humanizma. Očigledan primjer u tom pogledu je princip jedinstvene umjetnosti užitka i odgojnog djelovanja u renesansnoj učenoj plautovskoj komediji.⁶

Svijest o lijepom otvoreno su izrazili i Lucićevi suvremenici Marko Marulić (1450—1521) i Petar Zoranić (r. 1508). Učinili su to, također, u posvetama svojih djela: Zoranić u posveti »Planina«, a Marulić u posveti »Judite«. Marulić je objasnio kako je ugođaj lijepoga želio postići, i postigao, tako što je priču dotjerao i ukrasio kako je najbolje mogao,⁷ a Zoranić tako što je svoju priču i svoj problem zaogrnuo u privid alegorije.⁸ Putovi su im formalno različiti, ali koncept i namjera su isti. To je misao koju je Lucić očitovao saznanjem kako je »izvarsni pisnivač Ovidij« Parisove želje i argumente oblikovao »mnogo hitro«. Lucićeva »hitrina« je vještina i dotjeranost, ukras, ljepota, figurativnost i bogata izražajnost stiha i stila o čemu govore i što su ostvarili Zoranić i Marulić. Ta hitrina je ono što je zaustavilo Lucićevu ruku koja se spremala da i taj sastav baci u vatru. Formalni kvalitet djela, pjesnička dotjeranost, ljepota djela to je razlog da je Lucić osjetio kako ta stvar nije »sasvim pogarjenja dostojna« pa je ne smije uništiti.

Svoj mladenački prijevod Ovidija Lucić je čitao poslije mnogo godina i ponovno je doživio ono što je bio osjetio kad je pjesmu prvi put čitao. Ako ga je, možda, u mladim danima pjesmi privukla ponešenost mladog i zaljubljenog Parisa (koji u očitovanju ljubavi djelomično podsjeća na suvremenog petrarkista), sad je u pjesnika prevladao dojam o pjesničkoj vrijednosti djela i ljepoti. Dojam ljepote i poetičnosti Ovidijeve poslanice u Lucića je sad jedinstven, sad je taj dojam sigurniji i jasniji. To na neki način potvrđuje i pjesnikova sigurnost kojom tvrdi da je ljepota ostala i u prijevodu, da je riječ o jednoj jedinstvenoj ljepoti koja se eto, ne može izgubiti. Pjesnikova skromnost (ljepota prijevoda samo je prenesena ljepota izvornika) samo je sekundarni prilog koncepta o jedinstvenosti i trajnosti doživljaja koji onda ima svoj veoma zanimljivi zaključak o tome kako je ljepota trajna: »A što no samo sobom jest *lipo*, u što hoć da obučeš grubo sasvim biti ne more«.

Lucićeva tvrdnja o sigurnosti, trajnosti i životnosti *lijepoga* ima epohalno značenje. Ta tvrdnja nedvojbeno pokazuje kako je jedan hrvatski renesansni pjesnik doživio i onda jasno i uvjerljivo izrazio čisti i zreli renesansni koncept ljepote i poezije, odnosno ljepote u poeziji. Lucićeva svijest pokazuje kako se humanistički princip opredjeljenja svijetu poezije i duha transformirao u čistu svijest o *lijepome* što je onda uvjet i razlog užitka. Pjesnički sklad, stilski ukras i opća dotjeranost izraza postali su u Lucića kriteriji koji vode, hrane i oduševljavaju, koji su argument. Ti kriteriji sad su najsigurniji put prema vrednovanju. Zbog toga Lucićevo uvjerenje o snazi i vrijednosti *lijepoga* nije samo argument kojim je pobijedio poticaj što ga je navodio da djelo uništi i nije samo rječit podatak o stepenu Lucićeve prisutnosti u renesansi. Lucićevo uvjerenje o vrijednosti ljepote jedan je od najsjajnijih podataka o zrelosti hrvatske renesanse općenito.

Snaga Lucićeva uvjerenja, a i pravi značaj Lucićeva postupka do punog izražaja dolaze, ako se približe onom drugom aspektu humanističke poetike, aspektu koji vodi brigu o odgojnom djelovanju književnog čina. Trebalo je i ovdje, u Lucićevu činu odabiranja *lijepo* dovesti u sklad s *korisnim*, trebalo je u praksi pokazati i ostvariti princip da skladanje pjesama treba da bude i korisno.

Upravo u tom približavanju rodio se problem. Došlo je do raskoraka i do jaza. Dogodilo se to u trenutku, kad je Luciću postalo jasno da Ovidijeva pjesma jest djelo »samo sobom *lipo*«, ali to djelo isto-

vremeno može nanijeti veliku moralnu štetu. Ta pjesma, primjećuje Lucić, ista je kao i Helena o kojoj se u pjesmi govori: »izvarsno lipo, dali bludna i nepoštena«. Upravo takva, neobično lijepa ali i velika grešnica, Helena je bila uzrokom velikog zla pa Lucić odjednom postaje svjestan, da bi slične neželjene posljedice mogla imati i sama pjesma: »Takva mi se uzamni da je taj knjiga: u mnogo lipo složenih besidab grube nauke kâ uzdarži.« Lucića je, eto, uznemirila pomisao da ono što je »mnogo lipo« može istovremeno biti štetno i nemoralno, dakle opasno. Pjesma, naime, koju prevodi, jest puna »hitrine« i »mnogo lipo«, ali ta i takva pjesma ne osuđuje Helenu ni njezin postupak, iako ono što je ona učinila spada u kategoriju zla. Štaviše, »hitrim« i »lipim« skladanjem Parisova zanosa pjesma kao da opravdava ili barem razumije Helenin čin, pa može djelovati u negativnom pravcu. Riječ je, dakle, o neposrednom susretu dvaju kriterija koje djelo mora posjedovati, a koji kriteriji se u ovom slučaju temeljito razilaze. Namjesto harmonije i sklada što bi književno djelo moralo izraziti, pjesnik se našao u situaciji da i sam sudjeluje u pjesmi koja taj sklad temeljito narušava. Spoznaja da bi i sam mogao biti uzročnikom šetnog nauka Lucića nije mogla ostaviti mirnim. Nastupio je trenutak kolebanja hoće li pjesmu kao štetnu uništiti ili je kao ljepotu sačuvati: »Toga se cića u sebi razbijah, hoću li ju dati nadvor, ali sasvim potuštiti«.

Treba pretpostaviti da je strah od »gruba nauka« samo dio jedinstvenog idejnog koncepta koji može objasniti zašto nisu sačuvane mladenačke pjesme Lucićevih suvremenika Mavra Vetranovića i Petra Hektorovića. Logičan dio i posljedica tog idejnog okvira jest i zabrinutost pjesnika za vlastitu sudbinu, za ono što ga čeka poslije smrti. Stvarna i nemilosrdna nazočnost smrti u vrijeme »od pošljice« ozbiljno je uzdrmala i Mavra Vetranovića i uz prirodan tijek godina i primicanje starosti sigurno djelovala na pjesnikovo raspoloženje.⁹ I Hektorović otvoreno pjeva kako u zrelim godinama ne treba misliti na skladanje pjesama nego na smrt i ono što dolazi poslije smrti.¹⁰ Na raspoloženje duhova u to vrijeme zacijelo je djelovala i odlučna i uvjerljiva riječ Marka Marulića koji je u svojim spisima ozbiljno, rječito i neumorno dokazivao, kako svu brigu i pažnju treba posvetiti brizi oko izgradnje vlastitih krepelih osobina i brizi za spas duše.

U krugu takva odnosa i razmišljanja našao se i Hanibal Lucić. Ne znamo danas koliko je suvremenim idejnim preokupacijama Lucić bio i inače opterećen, a koliko je u tome pomogao trenutak u kojemu

piše: strašna pošast koja je harala Hvarom i blizina smrti. Svakako treba pomišljati da je i pored trajne nazočnosti idejne složenosti u renesansnom društvu našega podneblja⁴¹ stanovitom pravcu Lucićeva razmišljanja mogla pomoći i pjesnikova životna dob, zrelost i udaljavaње od bezbrižnih mladenačkih dana. Protjecanje godina i neumitno približavanje starosti samo su pogodovali da se i u Lucića jave misli o tome što je »bludno i nepošteno«.

U Marulića i u Zoranića nije došlo do napetosti i protivurjeđa, jer se *lijepo* u ovih autora javlja u skladu i u službi je temeljne unutrašnje ideje djela. Udovica Judita kao glavni lik Marulićeve poeme čestita je, plemenita i pobožna žena i na akciju je pokrenuta željom da spasi svoj grad; u »Planinama« Zoranić je jasno dao na znanje da je riječ o njegovoj domovini, a zatim i o pjesnikovu osobnom očišćenju i produhovljenju. Unutarnji princip i u Marulića i u Zoranića u savršenom je skladu s humanističkim i s kršćanskim principom dobrog, korisnog i korisnog pa će lijepo u njihovu djelu postati logičan pjesnički oblik i izraz toga koncepta. Lijepo i korisno naći će se u Zoranića i u Marulića u nedjeljivu skladu jednog koncepta i jedne jedinstvene poetike. U Hanibala Lucića u jednom trenutku njegova pjesničkog »funkcioniranja« javio se problem i izrastao u svoj snazi i oči-glednosti.

Rješenje problema i izlaz iz stanja u kojemu se našao Lucić je pronašao u konvencionalnoj formuli kršćanskog nauka: grešni postupak treba javno objaviti da bi drugi, da bi svi koji mogu doći u sličnu situaciju vidjeli kakva im opasnost prijeti i da bi se znali oduprijeti i spasiti. Tako i »hitre« i »lipe«, a »grube« i »nepoštene« Parisove riječi mogu poslužiti kao opomena svim ženama: »Razmislih dopokom da ne inako svakoj ženi kâ hoće da poštenje svoje ubrani nego kako i onomu ki hoće grad sagraditi, potribno jest znati sve pute i načine kojima bi mogli neprijatelji padarvati ga za neka umi sve tej pute i načine zapričiti«.

Ovo naknadno moralističko objašnjenje nova je intervencija i novi trenutak u Lucićevu razmišljanju. Kao čin »post festum« svakako je zanimljiv, ali ne umanjuje znakovitost rađanja sukoba, sumnji i »razbijanja«. Izlaz u »primjeru drugima« može biti i stvaran argument, ali i opravdanje pred sobom, opravdanje vlastita stava prema onome što je »*lipo*«. Isticanje primjera drugima kao izlaza iz dileme zapravo je u suprotnosti s onim što je prije rečeno i služi kao konvencionalni

literarni motiv opravdanja što je prijevod ipak sačuvan. Zlo kao primjer drugima topos je u vremenu idejnih protivurječja i javlja se i na drugim mjestima. Sam Lucić, n. pr. u posljednjoj pjesmi svog izbora, u pjesmi koju je dopisao nakon što je ipak neke svoje pjesme poštudio piše da će i te njegove pjesme poslužiti kao primjer drugima:

kako se ja stidim evo sad i kajem,
jur kasno kad vidim i dobro poznajem,
svitovna da je slas kako san kī laže
i biga oni čas u kī se prikaže.¹²

Sličan topos ima i Marin Držić na početku i na kraju svog kanconijera koji je također ostao kao ilustracija nekad opsežnijeg zbornika ljubavne poezije. Na početku, u prvoj pjesmi, kaže Držić:

Ma sada poznam ja er sve što svit ljubi
u vjetar ide tja i sve se, jaoh, gubi,
nego što slidimo put višnje dobrote,
u kojoj vidimo sve vječne ljepote.

a na kraju u istom tonu:

O svite, ti ti si pun tamne tamnosti
daleče koli si od višnje svitlosti...¹³

Naknadno »uočavanje zabluda«, »kajanje« i »stid« obavezan je dug vremenu i konvencionalni topos kasnijeg stanja iskustva i »budenja«. U svakom slučaju izričito upozorava na problem antagonizma između različitih idejnih osnova i kulturni je fenomen vrijedan pažnje.¹⁴ Na svoj način i on ilustrira pojavu koja je u renesansno vrijeme, a i kasnije, izražavala stanovito stanje duhova. Konflikt će potrajati i u kasnijim vremenima i živjet će kao stalno nazočan pratilac književnog stvaranja starih hrvatskih pisaca.

Zaključak

Lucićevo »razbijanje« i općenito Lucićeva opterećenost idejnim kompleksom ima znak općenitog hrvatskog renesansnog protivurjeđa, ali ima i osobiti vid i znak. Obavivši izbor pjesama svoje mladosti Lucić, kao i Držić kao i drugi, ističe zablude ovozemaljskog opredjeljenja. Kaje se zbog »bludnih ovih pisni«, ali se u Lucića otvoreno javilo nešto što je u hrvatskoj renesansnoj kulturi jedinstveno. Lucić je (naime) o problemu otvoreno progovorio. U pismu prijatelju Martinčiću napisao je cijeli jedan mali esej, cijelu zaokruženu raspravu o tome kako je vlastite pjesme valorizirao procjenjujući koja je »dostojna« da se objavi, a koju treba »potušiti«. Naišao je pri tome i na poseban problem, o njemu je raspravljao i zaključio ga s nekoliko principijelnih i »ozbiljnih« stihova. Lucić je problem shvatio duboko i ozbiljno. Uočio je da je riječ o onome što je u književnosti *lijepo* i o tome raspravlja, a nakon rasprave, kao što znamo, u Lucića je koncept *lijepoga* pobijedio. I to dvostruko. Ne samo da je pjesmu koja je problem izazvala poštedio, nego je tim povodom ustvrdio, kako nešto samo po sebi može biti »lipo«. Tu misao izrekao je u neposrednom susretu jedne svoje pjesme i isto tako svoga estetskog kriterija. Da pjesma nije zadovoljila pjesnički kriterij, bila bi uništena. Kasnije, kad se javio problem njezina idejnog naboja, pjesnik će pronaći i drugi razlog da je spasi (da posluži kao primjer).

Jednu svoju mladenačku pjesmu i jedan svoj mladenački postupak Lucić analizira u svojoj zreloj dobi i sad taj svoj mladenački pjesnički čin integrira u svoj jedinstveni egzistencijalni pjesnički i životni svijet i koncept. Tim povodom raspravlja o principu *lijepoga*, a zatim neposredno u svezi s njim i o glavnom suvremenom idejnom problemu. U tom raspravljanju Lucić iskazuje visoku zrelost i svijest autohtonog pjesničkog čina. Ne treba posebno isticati od kolike je važnosti bio trenutak kad je jedna poezija postala svjesna autohtonosti svog postojanja, svog kvaliteta i svoje osobite funkcije.

¹ Prema jednoj bilješki u dnevniku Marina Sanuda (Arhiv VIII, 63) Franjo Rački je zaključio da je riječ o kugi koja je u Hvaru vladala 1519 (SPH VI, XLIV—XLV).

² O svojim mladenačkim pjesmama govori Hektorović u svom talijanskom jezikom pisanom pismu prijatelju Vincenzu Vanettiju (SPH VI). Pismo je na hrvatski prevedeno i objavljeno među Hektorovićevim djelima u 7. knjizi biblioteke »Pet stoljeća...« (M. Franičević).

³ Tri prve »knjige« Vetranovićeve poezije nisu se sačuvala. Svoje mladenačke poezije i Vetranović se sjeća za vrijeme kuge (u »Pjesanci od pošljice«). Tad mu se je mladost »prem svasma prikratila«, a »ljuveni skopos« se pretvorio u »žalos«. Veliki preokret u Vetranovićevu pjevanju ponavlja se kao refren »Kada se moj leut u gusli obrati«.

⁴ O uništavanju svojih mladenačkih pjesama opširno priča Ivan Gundulić u predgovoru »Pjesni pokornijeh« (1620). Gundulićevo označavanje mladenačkog rada »porodom od tmine« može biti uzorak za odnos i objašnjenje postupka i u drugih starih hrvatskih pjesnika.

⁵ Cit. prema izdanju u »Pet stoljeća...« (Knj. 7. Zgb, 1968), str. 133—134. Prir. Marin Franičević. O Lucićevu prijevodu Ovidija pisao je F. Maixner: O hrvatskom prijevodu X (XVI) Ovidijeve heroide »Paris Helenae« od Hanibala Lucića. RAD JAZU XCI, 1888.

⁶ O tom konceptu i njegovoj percepciji u Ilije Crijevića koji je Plauta »prenosio« u hrvatsku renesansnu sferu v. u mojoj studiji »Ilija Crijević i Marin Držić«, »Riječ književna stoljećima« (Zagreb, 1982).

⁷ U predgovoru »Judite« Marulić izričito kaže zašto djelo dotjeruje. Želi da mu pjesma bude kao rukovet »mnozim cvitjem opkičena«, odnosno kao jelo »da slaje bude onima ki su prišli blagovati«.

⁸ Zoranić u posveti »Planina« zavidi drugim zemljama koje njihovi pisci »razlikim i narešenim govorenjem ča već mogu hvale«. I on se odlučio za pjesnički oblik pa će svoje djelo ukrasiti »petjima i pripovistima«, a sve to »pod koprinom lik išćući za beteg ljubveni uličiti«.

⁹ V. bilj. 3.

¹⁰ O Hektorovićevu raspoloženju u zrelim godinama v. u mom članku »Intima Petra Hektorovića«. (»Na izvorima«, Split, 1976).

¹¹ Dakako, idejna protivurječja renesansne epohe nisu specijalitet samo našega podneblja i nisu označavala samo hrvatsko književno stvaranje ovog vremena. Kršćansko-refleksivne preokupacije prilagođene novim vremenima i tim vremenima izazvane vidljivi su znak renesansnog vremena općenito.

¹² Cit. prema izdanju u »Pet stoljeća...«, str. 61.

¹³ Pjesma iz Držićeva kanconijera, SPH VII (1930), str. 5 i 18 (Pj. 1. i 23).

¹⁴ V. u tom pogledu moju raspravu »O nekim protivurječjima u starijoj hrvatskoj književnosti« (O hrvatskim starim pjesnicima, Zagreb, 1968).